

Модел, организација и бројна величина војске јесу државно питање од стратешког значаја. У преломним временима по државу, свакако, на дневни ред долази и питање њене војске. Овај рад представља субјективну оцену аутора о реформи Војске Србије у периоду 2006–2011. година. То је период када се аутор рада налазио на значајним дужностима у Генералштабу и Министарству одбране, које су у непосредној вези са предметом рада.

Кључне речи: *Војска, модел популе, бројна величина, професионализација, финансирање*

Увод

Каква нам војска треба – није (само) војно већ (пре свега) државно питање од највишег значаја. На другој страни, познато је да се код нас „сви разумеју у војску и фудбал”. Тако, након свих догађања на нашим просторима, од 1991. године до данас, евидентно је, како критичко, тако и произвољно, изношење ставова и судова о војсци СРЈ, ДЗ СЦГ, поготово о Војсци Србије. При томе, неретко се чуо став – „уништили сте војску”. Стога, разложимо се чинило поставити питање – каква нам је војска потребна и, на основу системског приступа и тзв. техно-економских анализа, страних искустава и других утицајних фактора, приближити то нашој јавности, говорећи о периоду трансформације Војске Србије од 2006. до 2011. године.

Општи аспект проблема

Операционализација одговора на постављено питање из наслова овог рада задирала је у стратегијско-доктринару, нормативно-правну и организационо-функционалну сферу промишљања Војске Србије. Од општег ка посебном, требало је имати одговоре на питања која претходе, као што су:

- Шта нам то и ко оружаном прети (визија безбедносног окружења)?
- Какав је ниво амбиције државе у сфери безбедности и одбране (колективни систем или ослонац на сопствене снаге)?
- За шта нам Војска треба (мисије и задаци)?
- Какав је углед Војске у држави, поготово међу младом популацијом („радо Србин иде у војнике...“)?

* Др Божидар Форца, генерал-мајор у пензији, ванредни је професор на Војној академији.

- Које су могућности државе за одржавање Војске (пре свега финансијске)?
- Какав је однос према безбедности, одбрани и војсци у нашем окружењу (стра-на искуства)?

У „стара добра времена” постојала је Концепција општенародне одбране и друштвене самозаштите, која је, са Стратегијом оружане борбе, чинила оквир за одговор на питање – „какве су оружане снаге требале СФРЈ”. Дабоме, присетио сам се и речи Стипе Месића, последњег председника председништва бивше СФРЈ, који каза: „три су интегративна фактора постојала у бившој СФРЈ: (1) Тито, (2) СКЈ и (3) ЈНА. Оде Тито, распаде се СКЈ и...”

Претходно наведени скуп питања, сам по себи, треба да се нађе у документима државе, утврђен и успостављен законима, стратегијама и плановима. Покушајмо редом.

Шта нам то и ко оружаном прети (визија безбедносног окружења)? „Када је Бугарска постала чланица НАТО, неки су се, јавно и потајно, питали – шта ће нам оружане снаге, па брани нас НАТО, а ко сме да прети НАТО-у.” Свакако, ово је шала, коју ми је испричао један бугарски генерал. У свакој шали има и збиље.

У нашим основним стратегијско-доктринарним и планским документима (Стратегија националне безбедности, Стратегија одбране, Стратегијски преглед одбране) налазе се следећи ставови:

- проблеми европске безбедности и одбране су најсложенији у региону ј/и Европе;
- агресија на Републику Србију сматра се мало вероватном...;
- највећа претња безбедности Републике Србије и националним интересима Републике Србије јесте противправно једнострано проглашена независност Косова;
- Република Србија је још увек суочена са значајним изазовима, ризицима и претњама који угрожавају њену безбедност и идентификована је шира листа изазова, ризика и претњи безбедности и одбрани, међу којима, кад је суштина Војске у питању, значај имају агресија и оружана побуна, а већи део тих изазова, ризика и претњи безбедности и одбрани може да укључи Војску, али као помоћну, а не основну и носећу снагу система безбедности и система одбране.

Дакле, процена је да нам не прети опасност од агресије, иако се не искључује. Стога, при пројектовању Војске то се мора узети у обзир. Јер, познато је у теорији организације да се прво дефинише ПРОТИВ КОГА (ЧЕГА) и С КИМ, да би се одговорило КАКО.

Какав је ниво амбиције државе у сфери безбедности и одбране (колективно или ослонцем на сопствене снаге)? У одговору на ово питање битни су следећи званични ставови државе, утврђени у званичним документима, као што су:

- Република Србија је војно неутрална,
- Република Србија се залаже за кооперативну безбедност,
- у одбрани се примењује принцип тоталне одбране,
- суштина стратегијског концепта одбране почива на ослонцу на сопствене снаге уз: помоћ партнера; учешће у мултинационалним операцијама и пружање подршке цивилним властима у супротстављању унутрашњем оружаном и неоружаном угрожавању безбедности.

Логичан излаз из овог дела јесте – „уздај се у се и у своје кљусе”, као основа и магловита пројекција могуће помоћи и подршке, иако се то не сме занемарити, као надградња. „Браћо Французи шаљите нам топове...”. „Нас и Руси 300 милиона...”. „Ко то каже, ко то лаже...”

За шта нам Војска треба (мисије и задаци)? Експлиците, мисије и задаци Војске Србије утврђени су у документу Стратегија одбране Републике Србије (табела).

МИСИЈЕ	ЗАДАЦИ
1. Одбрана Републике Србије од оружаног угрожавања споља	1.1. Одвраћање од оружаног угрожавања
	1.2. Одбрана територије
	1.3. Одбрана ваздушног простора
2. Учешће у изградњи и очувању мира у региону и свету	2.1. Учешће у међународној војној сарадњи
	2.2. Учешће у мултинационалним операцијама
3. Подршка цивилним властима у супротстављању претњама безбедности	3.1. Помоћ цивилним властима у супротстављању унутрашњем угрожавању безбедности, тероризму, сепаратизму и организованом криминалу
	3.2. Помоћ цивилним властима у случају природних непогода и техничких и технолошких и других несрећа

И само површним увидом у мисије и задатке страних оружаних снага, од Русије до САД, преко земаља ЕУ до окружења, евидентно је да су те мисије и задаци (по називу) готово истоветно утврђени. Надаље, у нашим документима је утврђено да је Војска основна снага, првенствено намењена за прву мисију, али да извршава и друге мисије и задатке, у којима није носилац. Наиме, Војска учествује у мултинационалним операцијама у саставу контингената мировних снага и подлеже процедурама и стандардима који су утврђени мандатом мисије. Са друге стране, Војска се не организује нити посебно развија за трећу мисију, већ задатке из те мисије извршава расположивим ресурсима.

Какав је углед Војске у држави, поготово међу младом популацијом? Кажу неки да су Срби у свету познати као уникатни по три елемента: крсна слава, кумство и „радо” Србин иде у војнике. Ово треће је питање за анализу. Наиме, у доба пројектовања Војске постојала је обавеза служења војног рока – са и без оружја. Без оружја је подразумевало и тзв. приговор савести, односно служење војног рока ван касарни, тзв. цивилно служење војног рока.

Од 1991. године до данас јавност се најчешће обавештавала да је Војска на скали популарности на врху, уз Православну цркву. При томе, било је периода када је та популарност падала, посебно неку годину након оружаних сукоба у бившој СФРЈ. То је била чињеница. Друга чињеница јесте да је не мали број младе популације или избегавао (на разне начине) обавезу служења војног рока или се опредељивао за тзв. цивилно служење. За то постоје подаци из бројних истраживања и анализа. Треба рећи да тзв. цивилно служење војног рока није наша умотворина, односно да је преузето из скупа тзв. људских права, који су примењивале све земље окружења. Песма Радо Србин иде у војнике има и свој наставак – „три га вуку...”. Са друге стране, служење војног рока са оружјем, које је „на волшебан начин” сведено на шест месеци, по свим показатељима, али и судовима (добронамерним) најразвијенијих – било је контрапродуктивно. С обзиром на ту чињеницу, војни рок се могао: (1) укинути као обавеза или (2) продужити (сачувај боже!).

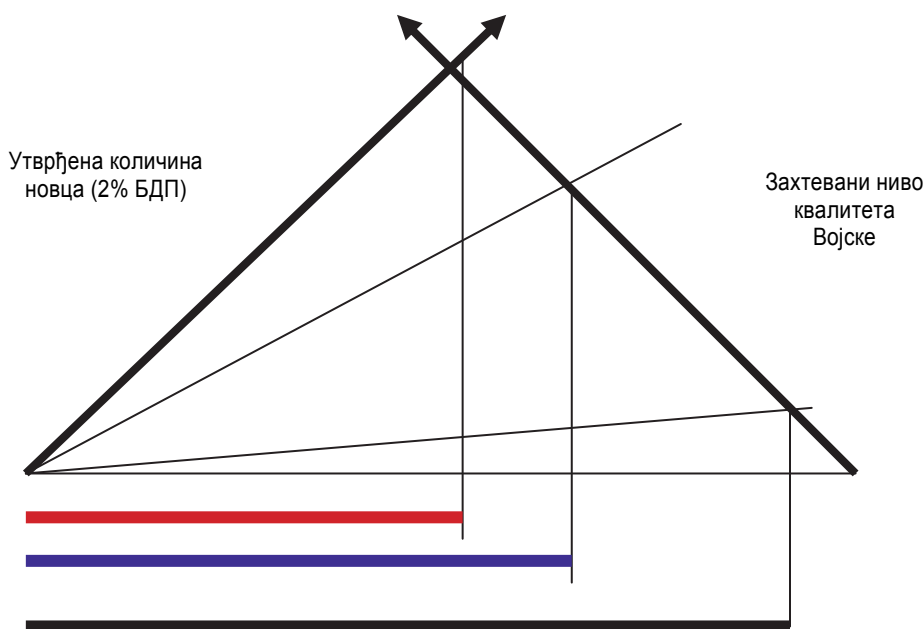
Какав је однос према безбедности, одбрани и војсци у нашем окружењу? Све земље нашег окружења су чланице НАТО-а и ЕУ, или су декларативно и суштински исказале своје опредељење ка укључењу у наведене интеграције. У свим тим земљама, без обзира на то да ли су или нису чланице наведених интеграција,

кад су безбедност и одбрана у питању, недвосмислено је утврђено: (1) заједничка безбедносна политика у оквиру ЕУ и (2) колективна одбрана у оквиру НАТО-а. Дакле, Србија је „у дворишту (трбуху) НАТО-а” и „комшија ЕУ”.

Које су могућности државе (пре свега финансијске) за одржавање Војске? „Колико пара, толико музике”, рекао би наш народ. Томе треба додати и то да нема свака музика исту цену. У том светлу, поред осталог, треба посматрати однос према Војсци, пре свега према њеној величини.

Држава се определила да за одржавање Војске издваја око 2% бруто домаћег производа, (БДП), подразумевајући и издатке за војне пензије. Војне пензије износиле су око 30% номиналне вредности буџета одбране. Када се, осим издатака за војне пензије, одбије још и одржавање структура МО, које су изван Војске, лако се може израчунати са којим то парама можемо рачунати. Свакако, треба нагласити да су војне пензије, у међувремену, изашле из буџета одбране, али – отишле су и паре!

На следећој шеми приказан је однос стално утврђене количине новца и величине Војске, у светлу захтеваног нивоа квалитета Војске.

Ако на левој страни имамо константно утврђену количину новца која се издваја у буџет одбране (око 2% БДП), што је за потребе Војске и мање од тога (око 1,2%), а на десној захтевани ниво квалитета Војске, онда се бројна величина Војске лако утврђује: (а) војска високог квалитета – црвена боја; (б) нижи захтеви за квалитет могу дати бројнију војску – плава боја и (в) минимални захтеви за квалитет, дају најбројнију Војску – црна боја. Држава треба да се определи. Међутим, нема ниједне државе која од своје војске не захтева врхунски квалитет.

Конкретни аспект проблема

Када смо створили матрицу тзв. безбедносно-одбрамбених импута, повезаним са финансијским могућностима, заједничким именитељем названог – „ниво амбиције државе”, можемо да уђемо у анализу и пројектовање потребне војске. Полазећи од чињенице да се војска не пројектује из почетка, „од 0”, већ да има достигнути степен сопственог развоја, то се и овде морамо позабавити скупом критеријума (ограничења) који детерминису какву то војску развијамо. Сада смо на нижем нивоу општости од претходног, али са више детаља, односно улазимо у сферу „чисто” војних питања. Тај скуп критеријума јесте следећи:

- здружени оперативни концепт,
- достигнути степен развоја Војске,
- однос потребних и постојећих способности,
- професионална војска или комбиновани тип попуне,
- однос мирнодопске и ратне величине војске,
- страна искуства.

Здружени оперативни концепт Војске Србије. Војна доктрина (Доктрина Војске Србије) може се схватити као одговор Војске политици – КАКО ће извршавати додељене мисије и задатке (Стратегија одбране). Централни део Доктрине Војске јесте Здружени оперативни концепт. Суштина тог концепта садржана је у детерминисању следећих питања: стратешке основе здруженог оперативног концепта; компоненте војне моћи и операције Војске Србије. Тежишни део Здруженог оперативног концепта Војске Србије јесу операције војске. У том делу утврђене су врсте операција и садржаји борбених дејстава у операцијама. У складу са наведеним, у Доктрини Војске Србије је утврђено – здружени оперативни концепт Војске Србије представља основу за дефинисање њене организације, опремања, модернизације, оспособљавања и употребе у извршавању додељених задатака.

Достигнути степен развоја Војске. После свих догађања од 1991. године, као и након раздруживања ДЗ СЦГ, Војска Србије се нашла у врло незавидном положају, који је, у најопштијем, карактерисало:

- одсуство стратегије и доктрине,
- гломазна организација на папиру. Стотине бригада без војника, Војна академија без кадета. Војска је више личила на орахову љуску, него на „чврст орах, воћку чудновату...”,
- разорен или оштећен највећи део војних објеката,
- разорена одбрамбена индустрија, а могућности увоза НВО минималне,
- највећем броју сложених борбених система, који нису уништени или оштећени, пре свега у В и ПВО, истекли су ресурси.

Када се наведеном дода позиција Републике Србија, која је тек почела да се „исправља” у међународним односима, са изузетно суженим могућностима за значајније улагање у реформу система одбране и трансформацију и модернизацију Војске, „миље” који је окружавао Војску био је, у најмању руку, не обећавајући.

Однос потребних и постојећих способности Војске Србије. У одсуству стратегије и доктрине војска је „тумарала” у проналажењу начина за санацију стања и преживљавање до новог концепта. Тек усвајањем Стратегије националне безбедности и Стратегије одбране (2009), као и Доктрине Војске Србије (2010), стекле су се полазне основе за пројектовање организације, припрема, употребе и обезбеђења Војске.

Кључни део промишљања ка новој војсци полази од додељених мисија и задатака (Стратегија одбране) и Здруженог оперативног концепта (Доктрина Војске Србије). Централно питање које се постављало након полазних основа било је – које су способности потребне Војсци и какав је њихов однос са постојећим способностима. У теоријском смислу посматрано, за утврђивање потребних способности Војске искоришћени су савремени трендови у земљама окружења и најразвијенијим оружаним снагама.

Професионална војска или комбиновани модел попуне. Тренд последње деценије прошлог и прве деценије овог века у земљама нашег окружења, када је однос према оружаним снагама у питању, јесте њихова професионализација. Неминовно, то је дошло на дневни ред и у нас. И тада и сада, што је разумљиво, постојала је подељеност и јавног мњења и струке по питању потпуне професионализације Војске. Дакле, требало је изградити критеријумску анализу „за” и „против” професионализације. Понукан тиме, како на званичним скуповима у оквиру Министарства одбране и Генералштаба Војске Србије, тако и у медијима, изнео сам листу одговора на наведена питања „за” и „против”. Свако од питања (критеријума), у свом закључку, требало је да исказе свој однос према професионализацији. Та листа кључних питања (критеријума) и однос према професионализацији, у најкраћем, приказана је у табели:

Питање (критеријум)	Однос према професионализацији
Успостављени систем безбедности и одбране	Неприпадање ниједној одбрамбеној интеграцији, односно ослонац на сопствене снаге, преферира комбиновани модел попуне Војске.
Мисије и задаци Војске	Одбрана земље од оружаног угрожавања споља захтева бројну Војску, која се добија мобилизацијом Учешће у мировним операцијама преферира професионалну Војску. Подршка цивилним властима је неутрална према моделу попуне војске, јер је то њена стална мисија која се извршава постојећим ресурсима.
Модернизација и технолошки развој Војске	Модерна техника и наоружање преферира професионалну Војску.
Могућности земље за одржавањем Војске	Земља нема довољно финансија за одржавање бројне професионалне Војске.
Однос младе популације према обавези служења војног рока	Део младе популације избегава служење војног рока, а део се опредељује ка тзв. цивилном служењу. Овај критеријум упућује ка увођењу професионалне Војске.
Дужина трајања војног рока од шест месеци	Наша, али и искуства свих земаља које су скратиле војни рок на 6 месеци указују да је то било погрешно. За то време се није могао добити обучен војник. Овај критеријум упућује на: (1) продужење дужине служења војног рока, што је практично немогуће или (2) увођење професионалне Војске.
Традиције	Одмах се знало да немамо традицију професионалне Војске, али је тај критеријум узет због бројних ставова мњења, у смислу упућивања на добровољно служење војног рока.
Страна искуства	Готово све земље окружења и ЕУ су прешле на професионалне оружане снаге.

Однос „за” и „против” професионализације био је приближно изједначен, али ипак у корист увођења професионалне Војске. Међутим, нека од кључних питања (критеријума) указивала су на задржавање комбинованог модела попуне. У том смислу, требало је пондерисати критеријуме, јер сви немају исти утицај. Изведени општи закључак је гласио:

У условима неприпадања ниједној одбрамбеној интеграцији, односно применом ослонаца на сопствене снаге, са незнатним учешћем у мировним операцијама и минималним степеном модернизације, а узимајући у обзир смањене могућности државе за финансирање Војске и наше традиције, Војска треба да задржи комбиновани модел попуне, са продужењем дужине трајања војног рока најмање за три месеца и бољом мотивацијом младе популације. Прелазак на потпуно професионалну војску неминовно подразумева; (1) смањење безбедносних претњи или улазак у колективни систем одбране; (2) значајнију модернизацију и опремање Војске; (3) повећано учешће у мировним операцијама и (4) истраживање односа младе популације ка професионализацији.

Све наведено треба подврћи техно-економској анализи и израчунати шта је скупље, а шта јефтиније или одрживо за Републику Србију. При томе, цена коштања не мери се само финансијским ефектима.

У тумачењу својих ставова, с обзиром на то да сам био „прозиван”, истицао сам следеће:

- професионална војска у којој се 80% финансија издваја за персонал, постаје социјална установа, њени припадници не раде и долазе на посао само да би „примили плату”;

- минорно учешће у мировним операцијама, иако се у њима ангажују искључиво професионалци, не захтева професионалну војску, с обзиром на то да је тај број на годишњем нивоу занемарљив,

- уколико се за оперативне трошкове и инвестиције издваја мање од 20%, војска нема нових средстава наоружања и војне опреме нити обуке. А, када Војска нема шта да ради (обука или учешће у мировним операцијама) – прави проблеме,

- сложихемо се да: **не треба нам социјална установа која прави проблеме.**

Епилог је познат – заузет је став да се иде на потпуну професионализацију Војске. Ја сам војник и поступао у складу са одлукама надлежних нивоа. Дакле, требало је „засукати рукаве” и прионути на посао стварања професионалне војске, јер су послови употребе, пројектовања (организација и формација) и опремања Војске били у надлежности управе на чијем сам челу био.

Однос мирнодопске и ратне величине војске. Једно од значајних питања које требало решити јесте однос величине мирнодопске и ратне војске. На самом почетку се знало да је тај однос знатно у корист ратне војске, само је било питање у којој размери га утврдити. Наиме, и у овом случају се постављало неколико кључних питања (критеријума), као што су: (1) какав је однос мирнодопског и ратног дела војске у условима потпуне професионализације; (2) како успоставити систем командовања резервним делом; (3) како, колико и на који начин утврдити материјалне резерве и где их чувати; (4) каква су страна искуства.

Страна искуства. Страна искуства увек су један од фактора утицаја приликом пројектовања војне организације и то због најмање два разлога. Прво, уколико се неке од страних оружаних снага могу сматрати потенцијалним противником и, друго, као искуство које

може бити примењено у сопственој пракси. Отуда је у Доктрини Војске Србије и записано да се њена организација, поред осталог, развија на најбољим страним искуствима.

Када су у питању земље окружења и ЕУ, заједничке карактеристике њихових оружаних снага су следеће:

- оружане снаге свих суседних земаља су професионалне,
- неке од земаља задржале су могућност добровољног служења војног рока,
- према намени, оружане снаге се деле на: снаге за реаговање, главне одбрамбене снаге и снаге ојачања,
- у структури оружаних снага налазе се видови, родови и службе,
- преовладава батаљонска организација, а највиша јединица је бригада,
- мирнодопско бројно стање оружаних снага суседних земаља и већине земаља чланица ЕУ и НАТО је испод 0,5% оптерећења популације,
- распоређена резерва оружаних снага, код земаља које су чланице НАТО-а, малобројнија је од мирнодопског контингента. Стога, постоји распоређена и нераспорепеђена резерва
 - посебан облик резерве јесте активна резерва, која се уводи ради повећања оперативних способности и мање цене коштања у односу на професионалце,
 - издвајања за потребе оружаних снага су испод 2% БНД,
 - у оружаним снагама, по питању организације, обуке и обезбеђења, углавном се примењују стандарди НАТО-а,
 - све земље партиципирају у мировним операцијама, без обзира на то под чијим су вођством (УН, НАТО или ЕУ).

Каква је војска формирана

Узимајући све наведено у обзир, преформирана (трансформисана) војска има следеће карактеристике:

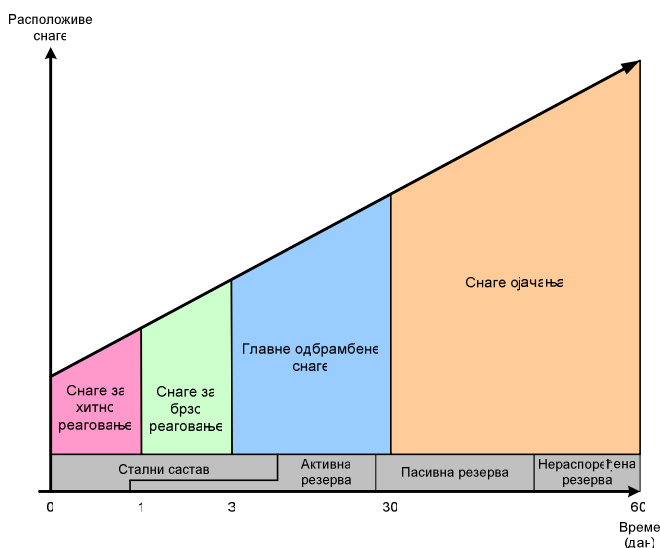
- потпуна професионализација са могућношћу добровољног служења војног рока;
- активни и резервни састав. Активни састав чине: официри, подофицири, војници и цивилна лица, у миру, оквирно у размери 15% : 25% : 45% : 15%. Резерва Војске дели се на активну и пасивну. Активна резерва уведена је Законом о Војсци Србије и тек треба да се имплементира у пракси;
- попуна официрима врши се, тежишно, након завршетка школовања у Војној академији. Поред тога, то школовање може бити и у иностранству или на цивилним факултетима у земљи; попуна подофицирима врши се, тежишно, курсирањем професионалних војника или из цивилства;
- професионални војници се примају конкурсом, из реда лица која су одслужила војни рок са оружјем. Решење из Закона о цивилној служби може створити проблеме у пракси, јер је у члану 3. утврђено да свако лице које је служило војни рок са оружјем, после четири године од одслужења војног рока, има право на приговор савести. То је питање за решавање на нивоу државе;
- бројна величина Војске у миру утврђена је до 30.000, рачунајући и активну резерву. Изузев Румуније, Србија има најбројнију војску у окружењу, у миру. Ратна величина војске, начелно, утврђује се у размери 1 : 3 у односу на мирнодопску,

иако то није правило. Односно, ратна војска утврђује се у складу са степеном угрожености земље. У том смислу, пасивна резерва се дели на ону која је уведена и распоређена и нераспоређену резерву;

– Војску чине два вида (КоВ и РВ и ПВО), родови и службе (опште и логистичке). У Војску је враћена верска служба;

– Војска је организована на стратегијском (Генералштаб), оперативном (Команда КоВ-а, Команда РВ и ПВО и Команда за обуку – КЗО) и тактичком нивоу (јединице до ранга бригаде). Генералштаб има неколико непосредно потчињених јединица и установа (Гарда, Централна логистичка база, бригада везе, Технички опитни центар и друге). Војска Србије, изузев ОС Румуније, има највише јединица ранга бригада; Команда за обуку у рату прераста у команду Територијалних снага (8 бригада);

– према намени Војска је организована у: снаге за реаговање (хитно и брзо), главне одбрамбене снаге и снаге ојачања – стратегијска резерва (шема);

– јединице Војске имају различит степен готовости за употребу у миру, који се креће од Г0 до Г4 (табела);

Ниво готовости		Степен развијен. %	Попуњеност опремом %	Расположиво НВО %	Складишне залихе %	Учесталост обучавања неактивног дела
Врло висока	Г0	91-100	100	До 90	100	
Висока	Г1	71-90	100	До 80	100	По потреби
Средња	Г2	31-70	100	До 80	100	2 године
Ниска	Г3	11-30	80	До 80	80	2 године
Врло ниска	Г4	До 10	60	До 80	60	5 година

– у складу са искуствима савремених оружаних снага окружења, у Војсци Србије примењује се модел развоја заснован на способностима. Способности Војске деле се на оперативне и функционалне (табела)

Оперативне способности	Функционалне способности
Способност командовања	Способност командовања и руковођења
Способност правовремене расположивости снага	
Способност размештаја и мобилности у зони операција	Способност коришћења информација
Способност коришћења информационог простора	
Способност делотворне и ефикасне употребе снага	Способност за извршавање функционалних надлежности
Способност отпорности и заштите снага	
Способност одрживости снага	

– оперативне способности изграђују се и цене код јединица, а функционалне код команди и установа Војске;

– на развој способности војске утичу чиниоци тог развоја, а то су:

- стратегија и доктрина,
- организација,
- персонал,
- образовање,
- обука,
- наоружање и војна опрема,
- инфраструктура и
- интероперабилност.

– за сваки од наведених чинилаца способности утврђени су дугорочни, средњорочни и краткорочни општи и специфични циљеви и приоритетни задаци;

– у буџет одбране, посматрано од 2006. године, издвајају се финансијска средства око 2% БНД, што је на годишњем нивоу знатно испод једне милијарде евра. При томе, треба имати у виду да су до 2012. године у буџету одбране алоцирана и средства за војне пензије, што је износило око 30% захвата у буџету.

Поређење са другима

Да бисмо стекли слику о бројној величини и издацима за Војску Србије, упореди-мо је са оружаним снагама нашег окружења и најјачим земљама. Поређење са најјачим земљама, само по себи, нема смисла, али се даје из методолошких разлога.

Компарација са страним земљама извршена је према подацима за 2011. годину, а по питањима као што су:

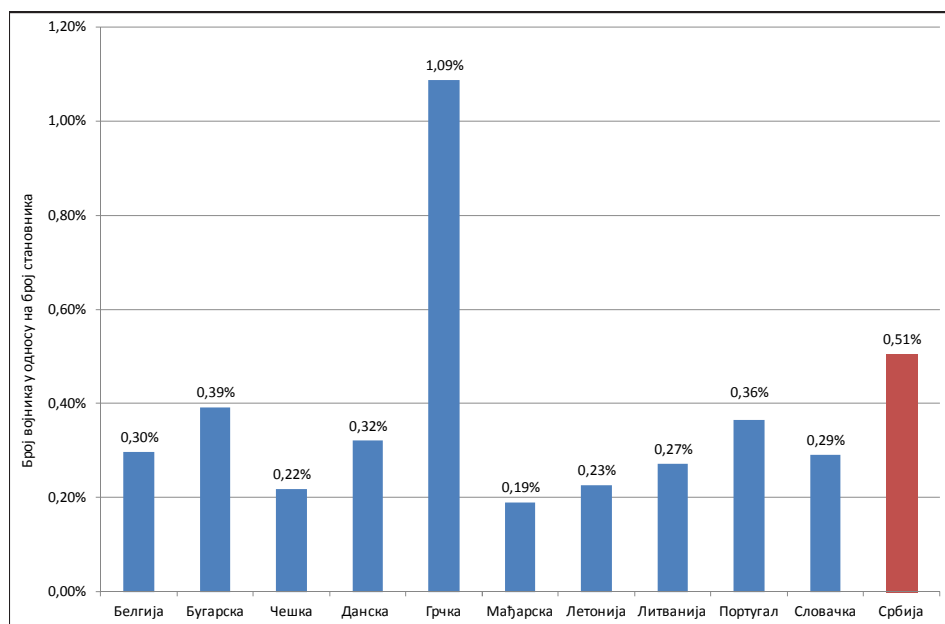
- бројност оружаних снага (са министарствима одбране),
- оптерећење популације (мирнодопски контингент у односу на број становника),
- укупни издаци за одбрану,

- удео издатака у буџету одбране у односу на БДП,
- издвајање за одбрану по становнику
- издвајање за одбрану по војнику и
- расподела буџета (персонални трошкови, оперативни трошкови и издаци за инвестиције)

При томе, за Србију су интересантне земље окружења и земље Европе које су по величини територије или броју становника приближне нашим вредностима (Холандија, Данска, Чешка, Словачка, Литванија и друге). Суседне и наведене земље називаћемо „карактеристичне земље”.

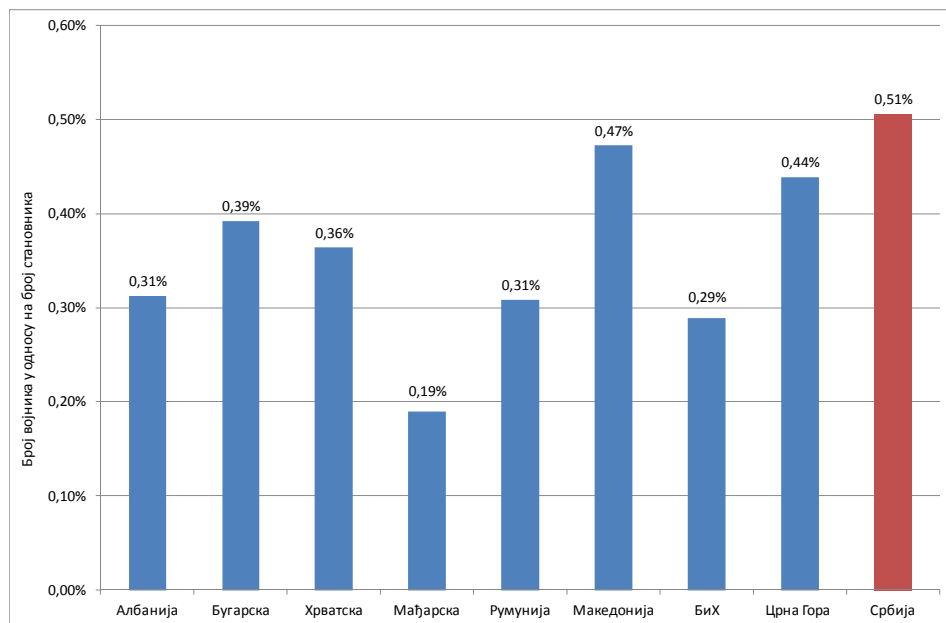
Величина оружаних снага. Просечан број војника у односу на број становника држава чланица НАТО-а износи 0,35%, колико износи и за државе чланице НАТО-а у Европи.

На графикону 1 приказани су подаци о броју војника у односу на број становника за карактеристичне државе чланице НАТО-а. Од анализираних држава највећи број војника у односу на број становника има Грчка (1,09%), док најмањи има Мађарска (0,22%).

Графикон 1 – Број војника у односу на број становника карактеристичних држава

Просечан број војника у односу на број становника у суседним државама износи 0,35%. Просечан број војника у односу на број становника у суседним државама које су чланице НАТО-а износи 0,31%, а за оне које нису чланице тог савеза 0,40%. Најмањи број војника у односу на број становника има Мађарска (0,19%), а највећи Македонија (0,47%).

Графикон 2 – Број војника у односу на број становника суседних држава

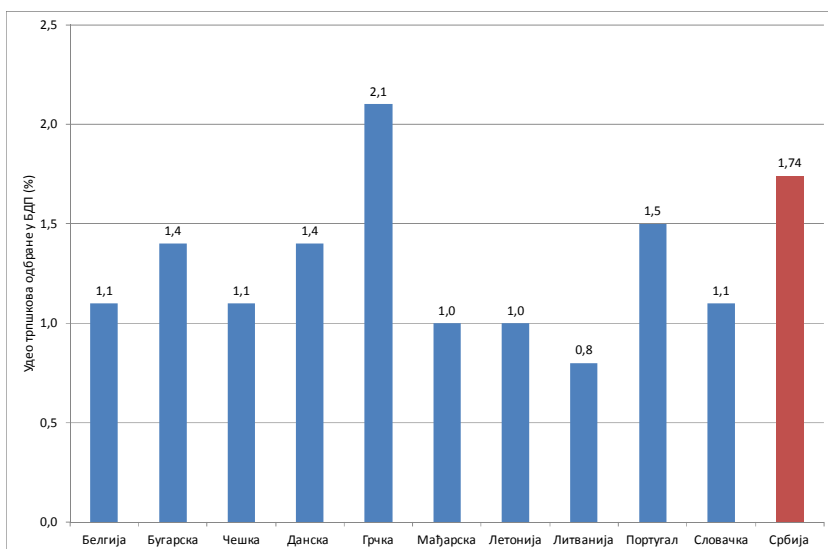
Република Србија са 0,36% војника у односу на број становника, укључујући и простор КиМ-а, односно 0,46% војника без КиМ-а, има већи број војника у односу на број становника у поређењу са суседним државама и већином држава чланица НАТО-а. Међутим, анализа указује на то да су карактер изазова и претњи безбедности, односно национални интереси појединих држава, примарне детерминанте бројне величине ОС.

Трошкови одбране. Последњих година присутан је тренд смањења трошкова одбране у многим државама, па и у државама чланицама ЕУ и НАТО, иако постоје препоруке да ти трошкови буду на нивоу од 2% бруто домаћег производа (у даљем тексту: БДП). Разлози за то су економска криза, али и измењен карактер изазова и претњи безбедности.

Ради потпуног сагледавања трошкова одбране појединих држава неопходно је узети у обзир више различитих показатеља.

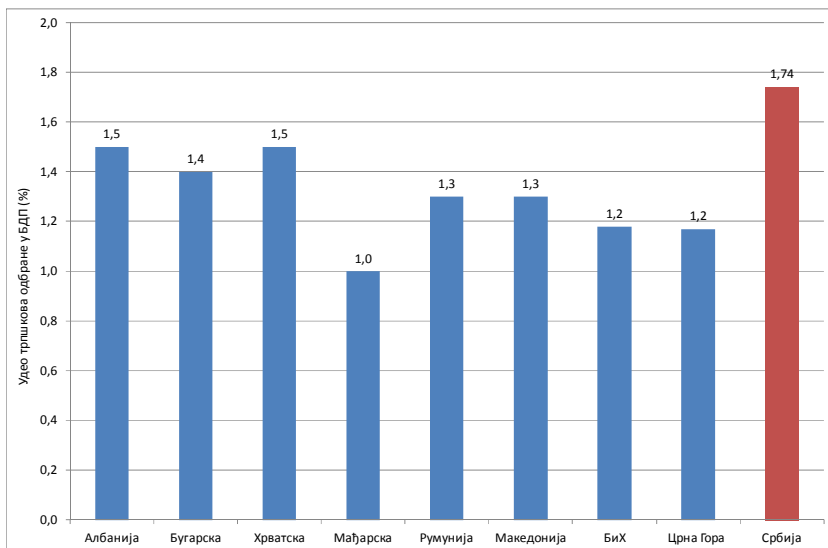
Удео трошкова одбране у бруто домаћем производу. Просечан удео трошкова одбране у БДП држава чланица НАТО-а у 2011. години износио је 1,52% БДП, док је код европских држава чланица НАТО-а био 1,40% БДП. Од држава чланица НАТО-а највише трошкове одбране имале су Сједињене Америчке Државе (4,80% БДП), а најмање Луксембург (0,50% БДП).

Од анализираних карактеристичних држава највеће издвајање за одбрану из БДП има Грчка од 2,1% БДП, док најмање има Литванија од 0,8% БДП (графикон 3).

Графикон 3 – Удео трошкова одбране у БДП карактеристичних држава

Просечни трошкови одбране суседних држава су у 2011. години износили 1,29% БДП. Суседне државе чланице НАТО-а су у 2011. години за одбрану трошиле просечно 1,34% БДП, а суседне државе које не припадају том савезу 1,22% БДП. Највећи удео трошкова одбране у БДП имале су Албанија и Хрватска са 1,50% БДП, а најмање Мађарска са 1,00% БДП (графикон 4).

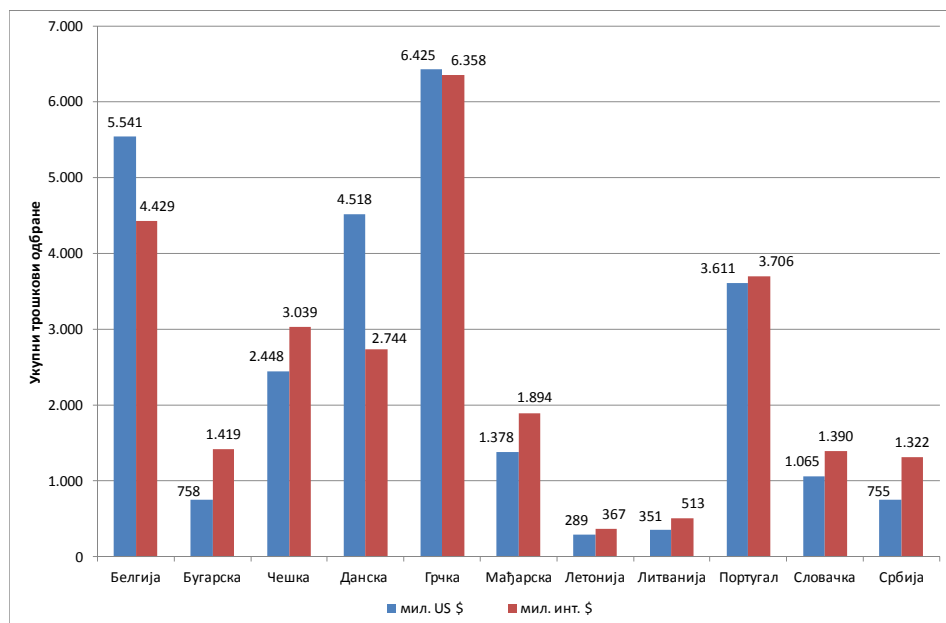
Графикон 4 – Удео трошкова одбране у БДП суседних држава

У Републици Србији проценат трошкова одбране у 2011. години износио је 1,65%, а према неким подацима 1,74% БДП (без средстава за исплату војних пензија).

Укупни трошкови одбране. Када је реч о укупним трошковима одбране у 2011. години, исказаним у америчким и тзв. интернационалним доларима (\$), највеће трошкове имају САД са 731.879 милиона \$, Велика Британија са 63.567 милиона америчких односно 57.883 милиона интернационалних \$, Француска са 53.444 милиона америчких односно 42.201 милиона интернационалних \$ и Немачка са 48.140 милиона америчких односно 41.079 милиона интернационалних \$.¹

Трошкови одбране карактеристичних држава приказани су на графикону 5. Од анализираних држава најмање трошкове одбране имала је Летонија са 289 милиона америчких \$, односно 367 милиона интернационалних \$. Од карактеристичних држава највеће трошкове за одбрану имала је Грчка са 6.425 милиона америчких \$, односно 6.358 милиона интернационалних \$.

Трошкови одбране Републике Србије у 2011. години износили су 755 милиона америчких \$, односно 1.322 милиона интернационалних \$. Тај износ је мањи од износа већине анализираних карактеристичних држава. Мање трошкове имале су само Летонија и Литванија, а трошкови одбране Грчке били су скоро пет пута већи (у интернационалним \$).

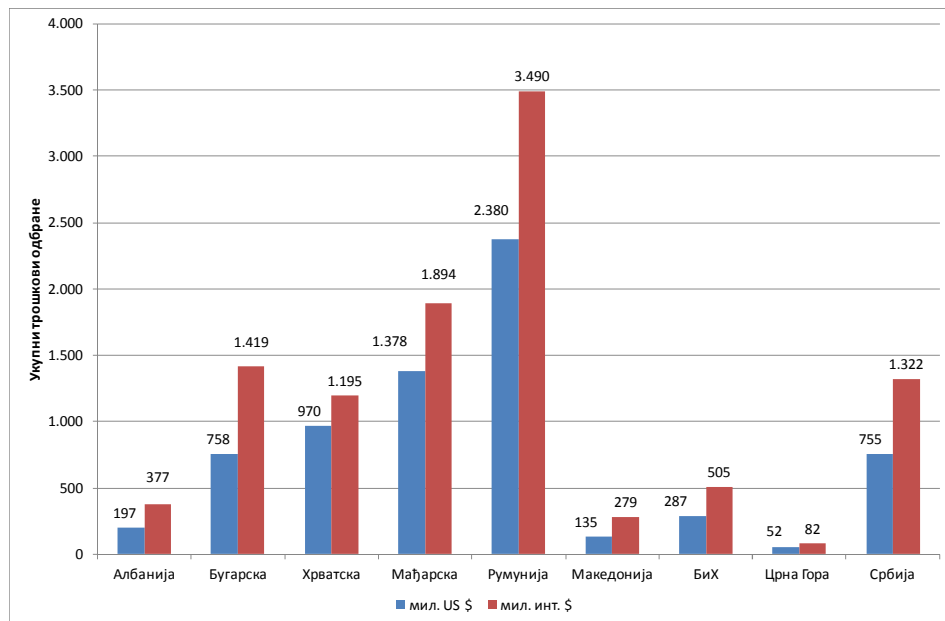

Графикон 5 – Укупни трошкови одбране карактеристичних држава

Трошкови одбране суседних држава приказани су на графикону 6. Најмање трошкове за одбрану имала је Црна Гора са око 52 милиона америчких \$, односно

¹ Тзв. интернационални долар приказује износе усклађене са паритетом куповне моћи (енгл. Purchasing-power-parity, PPP) анализираних државе.

82 милиона интернационалних \$, а највеће Румунија са 2.380 милиона америчких \$, односно 3.490 милиона интернационалних \$.

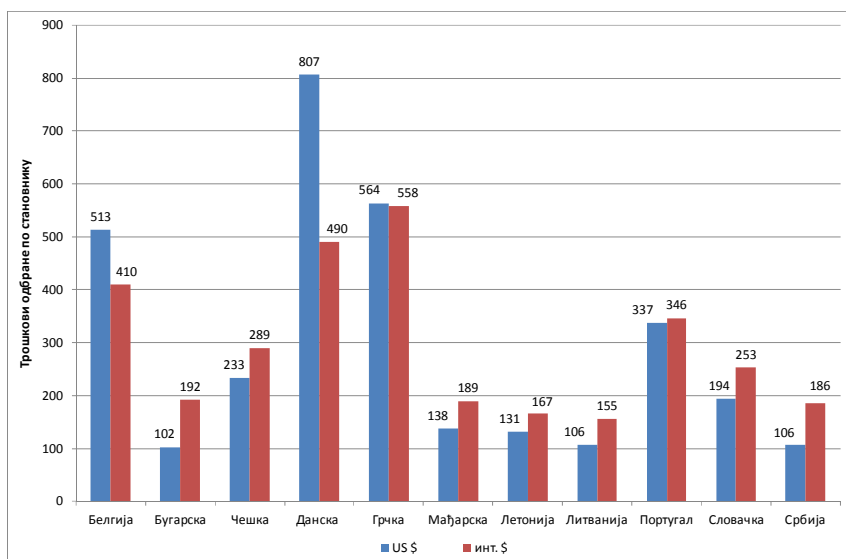
Графикон 6 – Укупни трошкови одбране суседних држава

Трошкови одбране Републике Србије у 2011. години били су за око 7% мањи од трошкова Бугарске, а за око 10% већи од трошкова за одбрану Хрватске (гледано и интернационалним \$).

Трошкови одбране у односу на број становника. У 2011. години државе чланице НАТО-а су у просеку по становнику за одбрану утрошиле 503 америчка \$, односно 458 интернационалних \$. Државе чланице НАТО-а у Европи су у просеку по становнику утрошиле 422 америчка, односно 379 интернационална \$.²

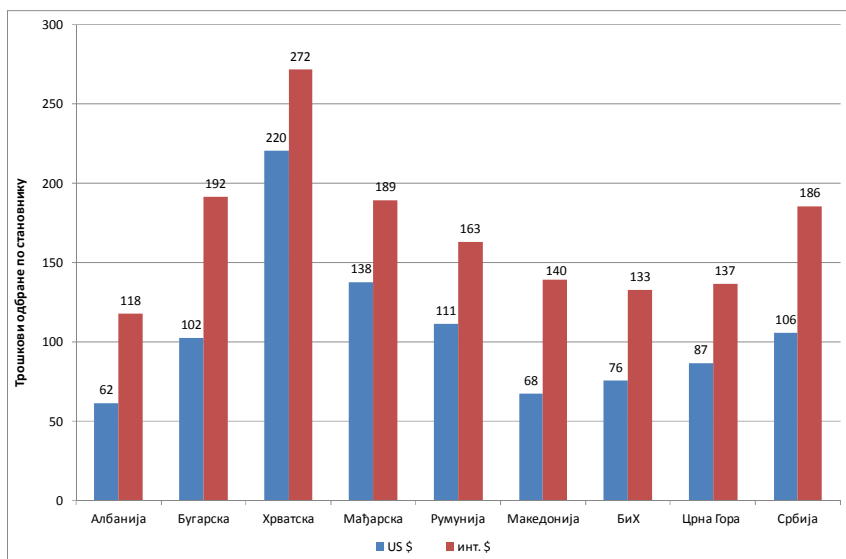
Међу карактеристичним државама чланица НАТО-а постоје велике разлике у просечним трошковима одбране по становнику (графикон 7). Међу тим државама највеће трошкове по становнику имале су: Данска (807 америчких \$, односно 490 интернационалних \$), Грчка (564 америчких \$, односно 558 интернационалних \$) и Белгија (513 америчких \$, односно 410 интернационалних \$). Најмање трошкове одбране по становнику имале су следеће државе: Бугарска (102 америчка \$, односно 192 интернационална \$), Летонија (131 амерички \$, односно 167 интернационалних \$) и Литванија (106 америчка \$, односно 155 интернационалних \$).

² Уколико се за прорачун користе укупни трошкови и укупан број становника држава чланица НАТО-а, трошкови одбране по становнику у 2011. години износили су 1.146 америчких \$, односно 1.112 интернационалних \$. НАТО је у Европи по становнику утрошио 506 америчких, односно 460 интернационалних \$.

Графикон 7 – Просечни трошкови одбране по становнику карактеристичних држава

Просечни трошкови одбране по становнику суседних држава у 2011. години (графикон 8) износили су 108 америчких, односно 168 интернационалних \$. Највеће трошкове одбране по становнику имала је Хрватска (220 америчких, односно 272 интернационалних \$), а најмање Албанија (62 америчка, односно 118 интернационалних \$).

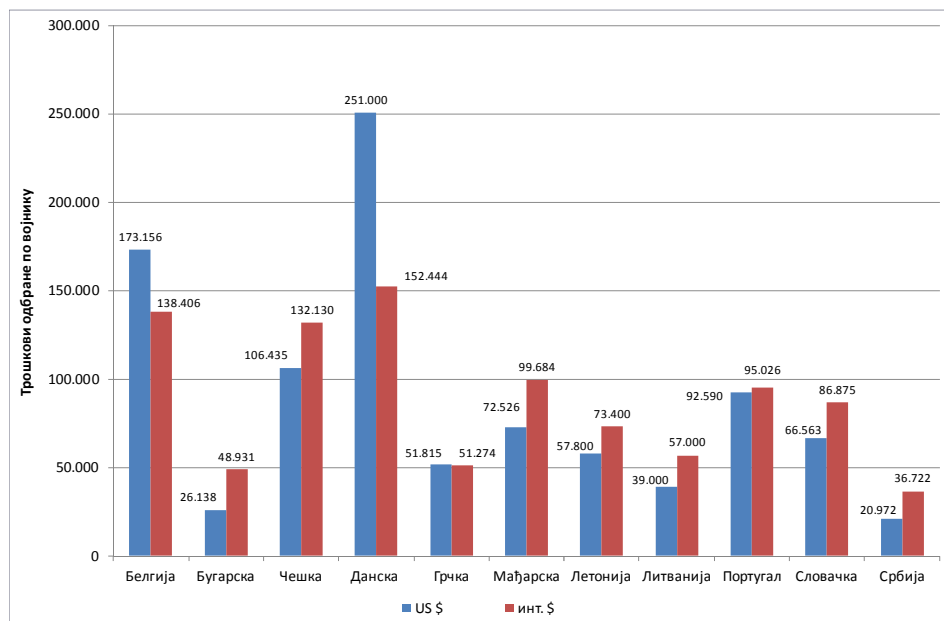

Графикон 8 – Просечни трошкови одбране по становнику суседних држава

Република Србија је, по становнику, за одбрану у 2011. години утрошила 106 америчких, односно 186 интернационалних \$. Веће трошкове одбране по становнику, у интернационалним \$, имале су Хрватска (272 инт. \$), Бугарска (192 инт. \$) и Мађарска (189 инт. \$), док су остале суседне државе имале мање трошкове.

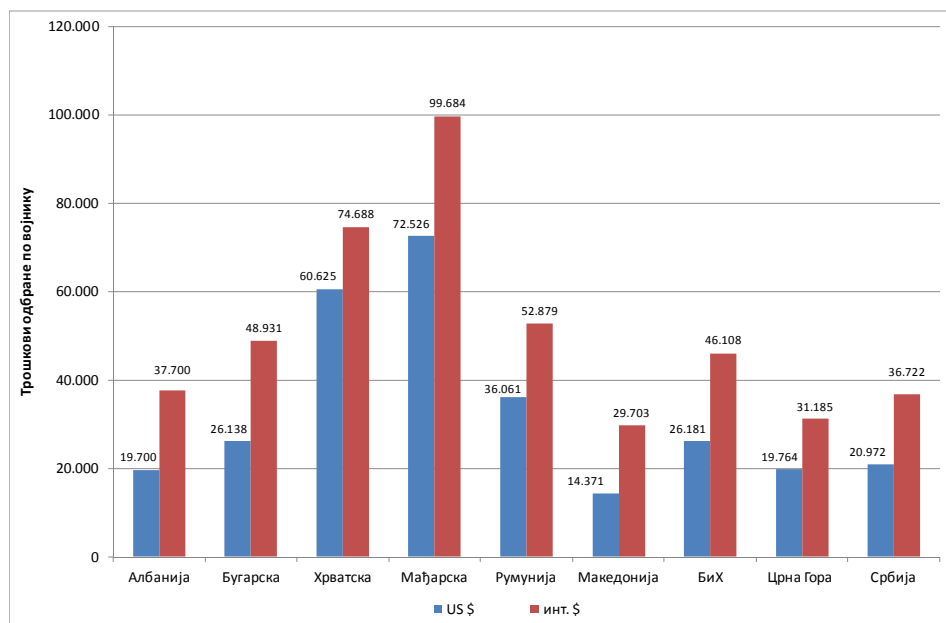
Трошкови одбране по војнику. У 2011. години државе чланице НАТО-а су у просеку по војнику за одбрану утрошиле 155.507 америчких \$, односно 140.773 интернационална \$. Државе чланице НАТО-а у Европи су у просеку по војнику утрошиле 131.642 америчка, односно 118.910 интернационалних \$. У НАТО-у су највеће трошкове одбране по војнику имале Сједињене Америчке Државе (512.879 \$) и Канада (394.750 америчких \$, односно 315.250 интернационалних \$), а најмање Албанија (19.700 америчких \$, односно 37.700 интернационалних \$).

Међу карактеристичним државама чланицама НАТО-а највеће трошкове одбране по војнику имала је Данска (251.000 америчких \$, односно 152.444 интернационалних \$), а најмање Бугарска (26.138 америчких \$, односно 48.931 интернационални \$) (графикон 9).

Графикон 9 – Просечни трошкови одбране по војнику у карактеристичним државама

Просечни трошкови одбране по војнику суседних држава у 2011. години (графикон 10) износили су 34.421 америчка, односно 52.610 интернационалних \$. Највеће трошкове одбране по војнику имале су Мађарска (72.526 америчких, односно 99.684 интернационалних \$) и Хрватска (60.625 америчких, односно 74.688 интернационалних \$), а најмање Македонија (14.371 америчким, односно 29.703 интернационална \$).

Графикон 10 – Просечни трошкови одбране по војнику суседних држава

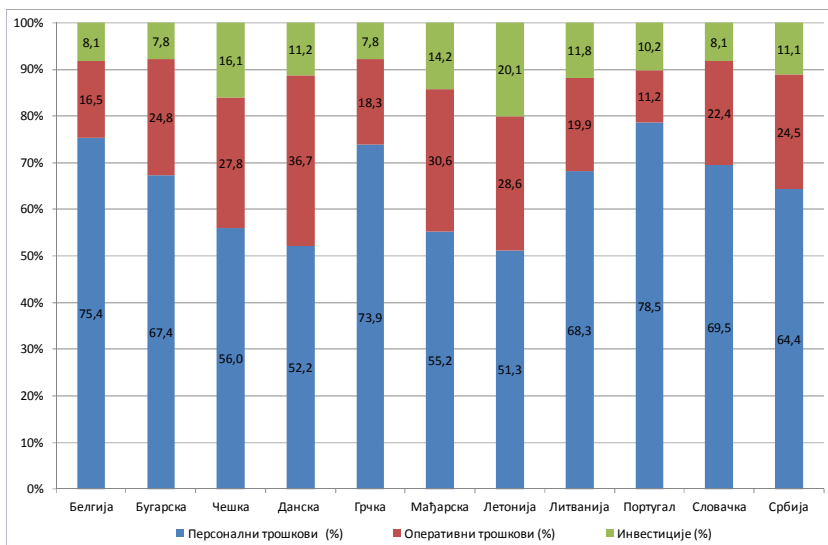
Трошкови Републике Србије за одбрану, по војнику, у 2011. години приближно су били на нивоу трошкова Албаније. Мање трошкове имале су Македонија и Црна Гора, док су трошкови осталих суседних држава били већи од трошкова Републике Србије.

Структура трошкова одбране. Трошкови одбране у свим земљама посматрају се кроз три дела: (1) издаци за персонал, (2) издаци за оперативне трошкове и (3) инвестициони трошкови (опремање и инфраструктура). Оптималним се сматра однос 40% : 30% : 30% који се захвата из буџета одбране. Повољним се сматра и однос 50% : 30% : 20%. Све што је изнад 50% за персоналне трошкове сматра се преобимним, као и све што је испод 20% за инвестиције – недовољним.

У 2011. години просечна структура трошкова одбране држава чланица НАТО-а била је: персонални трошкови – 58,9%; оперативни трошкови – 23,9% и инвестиције – 17,1%. Државе чланице НАТО-а у Европи имале су приближну структуру трошкова као и НАТО у целини.

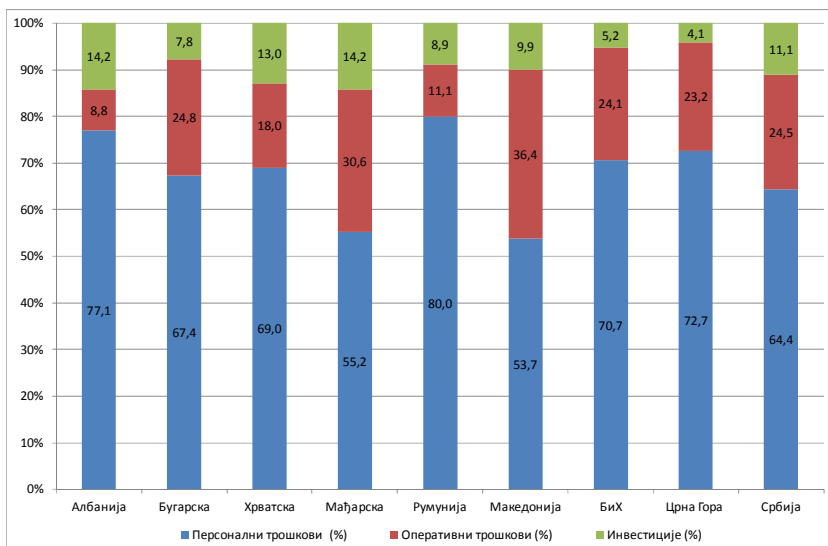
Од држава чланица НАТО-а најповољнију структуру трошкова имале су: Велика Британија (персонални трошкови – 35,7%; оперативни трошкови – 38,3% и инвестиције – 26,1%), Сједињене Америчке Државе (персонални трошкови – 41,4%; оперативни трошкови – 31,0% и инвестиције – 27,6%) и Норвешка (персонални трошкови – 43,4%; оперативни трошкови – 35,3% и инвестиције – 21,2%).

Међу карактеристичним државама чланицама НАТО-а најповољнију структуру трошкова одбране имала је Летонија (персонални трошкови – 51,3%; оперативни трошкови – 28,6% и инвестиције – 20,1%), а најнеповољнију Португал (персонални трошкови – 78,5%; оперативни трошкови – 11,2% и инвестиције – 10,2%) (графикон 11).

Графикон 11 – Структура трошкова одбране карактеристичних држава

Просечна структура трошкова одбране суседних држава у 2011. години била је: персонални трошкови – 68,2%; оперативни трошкови – 22,1% и инвестиције – 9,7%. Најповољнију структуру трошкова одбране имала је Мађарска (персонални трошкови – 55,2%; оперативни трошкови – 30,6% и инвестиције – 14,2%), а најнеповољнију Румунија (персонални трошкови – 80,0%; оперативни трошкови – 11,1% и инвестиције – 8,9%) (графикон 12).

Графикон 12 – Структура трошкова одбране суседних држава

Структура трошкова одбране Републике Србије у 2011. години била је приближно на нивоу просека суседних држава. Таква структура је релативно неповољна и не омогућава оптималан развој система одбране, а тиме ни Војске.

Ради свеобухватног сагледавања трошкова одбране држава неопходно је анализирати више параметара. Трошкови одбране Републике Србије исказани у проценту БДП већи су од трошкова одбране суседних држава и великог броја земаља чланица НАТО-а. Међутим, просечни трошкови одбране Републике Србије по становнику и по броју војника знатно су нижи у односу на државе релевантне за поређење.

Државе имају врло различиту структуру трошкова одбране. Структура трошкова одбране у развијеним државама је повољна, док код великог броја других држава она не обезбеђује адекватан развој система. Структура трошкова одбране Републике Србије приближно је на нивоу просека суседних држава.

Закључак

Може се закључити да Војска Србије прати модерне трендове у развоју оружаних снага, како окружења, тако и најразвијенијих земаља, Оно што нас издваја од окружења јесте „миље” у којем се налазимо или, како би се то војним речником рекло – различит геостратегијски положај. Али, историјски посматрано, бар у новој историји Србије, то је увек било тако. „С ким си – такав си”, рекао би наш народ.

Република Србија улази у последњу годину другог средњерочја сопственог развоја као самостална и независна држава. То је прилика да се са свих аспеката сагледа и анализира достигнути степен развоја система одбране, пре свега Војске Србије, утврди остварење планираног и пројектује будућност. Нема сумње да Војска Србије и Министарство одбране имају умне људе који су способни да изнесу те задатке и надлежним институцијама државе предложе на усвајање оптимална решења.

Зато, нека се „душебрижници”, који су категорични у ставу да је војска „уништена” и вапе за стотину хиљада војника у миру, запитају: (1) против кога (чега) и (2) ко ће то да плати?

Литература

- [1] Стратегија националне безбедности Републике Србије, 2009.
- [2] Стратегија одбране Републике Србије, 2009.
- [3] Стратегијски преглед одбране, 2009.
- [4] Доктрина Војске Србије, 2010.